

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|104 VAN 10 NOVEMBER 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT DE LINDE OP DE PULLENBERG, GELEGEN OUDE KASSEI IN BORGLOON (BOMMERSHOVEN), NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 21 OKTOBER 2016

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 10 november 2016 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 21 oktober 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van de Linde op de Pullenberg, gelegen Oude Kassei in Borgloon (Bommershoven). De commissie vindt het positief dat een uitgebreid dossier voor advies werd voorgelegd. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.
2. De linde bevindt zich op een talud op de hoek van de holle weg Oude Kassei en de vroegere aanzet tot de weg Bommershoven-Terhove. Door zijn omtrek en ouderdom zou de linde één van de dikste en mogelijks oudste linden van Limburg zijn. Het betreft een volledig holle veteraanboom, die bestaat uit twee afzonderlijke delen met daarop jongere takken. Naast de linde bevindt zich een bewerkte natuursteen. De linde met steen zou een relict zijn van een site waar in de achttiende eeuw een boom met kruis of kapel stond en duidt mogelijk de vroegere locatie van een galg aan.
3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de voorlopige bescherming als monument vast van de linde op de Pullenberg en verwijst naar het afbakeningsplan en de fotoregistratie die als bijlage bij het beschermingsbesluit werden gevoegd.

Rond de veteraanboom wordt een zone van 15m afgebakend. Het inhoudelijk dossier geeft aan hoe deze zone werd berekend en motiveert verder: *'Binnen de afbakening van de monument bescherming wordt die zone opgenomen die noodzakelijk wordt geacht om het optimaal behoud van de boom te verzekeren.'* De commissie merkt op dat het ministerieel besluit aan de boom een ruimtelijk-structurende waarde toekent omwille van de beeldbepalende ligging op een hoog talud langs de holle weg Oude Kassei. Bovendien wijst het inhoudelijk dossier op het belang van dit talud als standplaats.

Het is voor de commissie onduidelijk of de voorgestelde afbakening voldoende toelaat de standplaats en de ruimtelijke context – m.n. het talud – volwaardig te beschermen. De commissie vraagt de afbakening niet alleen af te stemmen op het behoud van de boom, maar ook op het behoud van de specifieke historische, landschappelijke en ruimtelijke context. Het behoud van het talud en reliëf, gecreëerd door de holle weg die de Pullenberg doorsnijdt, is van belang om de leesbaarheid van de site te kunnen garanderen.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar wetenschappelijke, historische, esthetische en ruimtelijk-structurende waarde die de bescherming als monument verantwoorden. Artikel 2 beschrijft tevens de erfgoedkenmerken en -elementen van de boom.

Artikel 2 §2 vangt aan met een beschrijving van de context waarin de boom zich bevindt: *'De linde*

(Tilia sp) op de Pullenberg staat op de scherpe hoek gevormd door de Oude Kassei en de vroegere aanzet tot de weg Bommershoven-Terhove. De linde staat bovenop het talud van beide holle wegen. De commissie erkent het belang van deze elementen en vraagt na te gaan of de ruimtelijk-structurende context van de boom voldoende wordt gevat door de voorgestelde afbakening.

5. De beheersdoelstellingen zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit.

De beheersdoelstellingen gaan onder meer in op het standplaatsbeheer. In functie van het standplaatsbeheer moet erosie op de taluds zoveel mogelijk worden tegengegaan. Zoals eerder aangegeven is het onduidelijk in welke mate de voorgestelde afbakening van de bescherming het behoud van de taluds volwaardig kan garanderen (zie par. 3).

Met betrekking tot het steenpuin dat zich rond de boom op het plateau bevindt, wordt gesteld dat het wenselijk is deze te verwijderen. Bij de beschrijving van de fysieke toestand in het inhoudelijk dossier wordt evenwel gesteld: *'De standplaats van de boom is deels op het plateau, waar op de rand van de bescherming een hoop steenpuin ligt. Dit zorgt ervoor dat er geen landbouwvoertuigen tot tegen de stam kunnen rijden.'* De commissie vraagt de nodige (vervangende) voorzorgsmaatregelen op te nemen die de boom kunnen beschermen tegen de mogelijke invloed van landbouwvoertuigen die worden ingezet op de naastliggende landbouwgronden.

Wanneer de boom afsterft voorzien de beheersdoelstellingen dat op dezelfde locatie opnieuw een zelfde soort linde moet worden heraanplant *'bij voorkeur ook met plantmateriaal afkomstig van dezelfde boom'*. Het ministerieel besluit suggereert hiermee dat ook het behoud van het genetisch materiaal van de boom van belang is. De commissie merkt evenwel op dat de uniciteit of zeldzaamheid van het genetische materiaal van de boom in het inhoudelijk dossier niet wordt aangetoond. Indien kan worden aangetoond dat het behoud van het genetische materiaal van belang is, lijkt het wenselijk de beheersdoelstellingen hieromtrent te verduidelijken. De commissie vraagt in dat geval in de beheersdoelstellingen op te nemen dat nu reeds plantmateriaal moet worden geselecteerd van de bestaande nog relatief gezonde boom. Net zoals het eigenlijke veteraanbeheer dient de selectie en kweek van het plantmateriaal professioneel en met kennis van zaken te gebeuren.

Tot slot vraagt de commissie om de beheersdoelstellingen aan te vullen op het vlak van ontsluitingsmaatregelen. Gezien de ligging van de boom langsheen de holle weg is het wenselijk om de erfgoedwaarde van deze boom en haar historische context te duiden.

6. Artikel 4 van het ministerieel besluit formuleert de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het te beschermen monument. De commissie ondersteunt de voorgestelde voorschriften.
7. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie ondersteunt de voorgestelde toelatingsplichten.
8. De commissie formuleert tot slot volgende opmerkingen bij het inhoudelijk dossier.
  - De commissie heeft bedenkingen bij een aantal bronverwijzingen in het inhoudelijke dossier. Een aantal keer wordt verwezen naar 'persoonlijke mededelingen', welke verder niet in de bibliografie zijn opgenomen (o.a. Vandewal S. en Leus G.). De commissie vraagt te verduidelijken wat de precieze aard en waarde van deze bronnen is. Verder verwijst het inhoudelijk dossier naar een brochure van V.V.V Borgloon. De commissie merkt op

dat dergelijke teksten slechts kunnen worden aangevoerd om aan te tonen dat er een lokale volkskundige overlevering en overtuiging bestaat dat de Poesboom een relict is van een site waar zich voorheen een galg bevond. Tot slot merkt de commissie op dat voor het laatste stadium in de historische beschrijving wordt verwezen naar een informatiepaneel van Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren. Het komt vreemd voor dat voor de meest recente beheerswerken verwezen wordt naar een publiek informatiepaneel. Indien het beheer van de veteraanboom ook in de toekomst door Regionaal Landschap wordt verdergezet, lijkt het wenselijk effectief in dialoog te gaan met Regionaal Landschap en na te gaan welke werken zijn uitgevoerd en welke nog gepland zijn.

- Het inhoudelijk dossier (p. 9) stelt dat op het omgevingsplan in bijlage bij het dossier de beschermingen zijn opgenomen die in de buurt liggen van de linde. Er wordt onder meer verwezen naar de nabijgelegen dorpskern van Bommershoven, welke is beschermd als dorpsgezicht, alsook naar het kasteel Naveau de Marteau met park en aanhankelijkheden, de St-Alfonskerk, de pastorie, de Rode Hoeve, boswachterswoning, kapel en smeedijzeren veldkruis die zijn beschermd als monument. De commissie vraagt ofwel de schaal van het omgevingsplan aan te passen zodat deze beschermde goederen zichtbaar worden op het omgevingsplan, ofwel het inhoudelijk dossier aan te passen in functie van wat zichtbaar is op het omgevingsplan.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de linde op de Pullenberg. De commissie vraagt:
- De afbakening te heroverwegen in functie van het behoud van de ruimtelijke en landschappelijke context waarin de boom zich bevindt (par. 3, par. 4 en par. 5);
  - Voorzorgsmaatregelen op te nemen in de beheersdoelstellingen in functie van de bescherming van de boom ten aanzien van landbouwvoertuigen (par. 5);
  - Het behoud van het genetisch materiaal te motiveren en desgevallend verder uit te werken in de beheersdoelstellingen (par. 5);
  - Het inhoudelijk dossier en bijhorend omgevingsplan aan te passen (par. 8).

Namens de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter